

УДК 37.013.75

DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139-2019-1-51-56>

Ніна Федорова,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4382-4686>

м. Київ

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД – ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Анотація.

Автор звертає увагу читача на розвиток творчості вчителя через використання інноваційних технологій, а саме – застосування в практичній діяльності акмеологічного підходу, що означає, що він (учитель) передбачає на вершині своєї професійної педагогічної діяльності та бажає передавати цей досвід іншим, а також впроваджувати інноваційні доробки колег. У вік швидкозмінних інформаційних технологій учитель не має права бути осторонь цих змін, тому самоосвіта є тим запобіжником, щоб учитель не опинився на узбіччі професійної діяльності.

Ключові слова: акмеологія; підхід; інновації; творчість; потреба.

Реформа освіти в Україні спричинила виникнення потреби в перебудові системи середньої освіти. З огляду на це, діяльність освітніх закладів середньої освіти потребують осучаснення, а від учителя вимагають ще вищих професіоналізму та компетентності, методичної підготовки, а також постійного та неперервного вдосконалення професійної майстерності. Середня освіта підійшла до того рівня функціонування та розвитку, коли лише використання накопиченого досвіду минулого не дає змогу розв'язати задачі на майбутнє, а для цього необхідно формувати в кожного вчителя нові аналітичні компетентності.

У реалізації цієї мети педагогічним колективам закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) допоможе використання інноваційних технологій, а саме – акмеологічного підходу. Що ми

розуміємо під акмеологічним підходом? Акмеологічний підхід до змісту середньої освіти – це технологія освіти та виховання учнів, управління ЗЗСО, що дає змогу перевести заклади освіти з режиму *функціонування* до режиму *розвитку*. Це сприяє підвищенню якості освіти, тому що в усіх суб'єктах освітнього процесу систематизувальними стають пізнавальні мотиви. Навчання стає внутрішньою *потребою*, а творче переосмислення дійсності – *мотивом*. Поняття «мотив» (французьке слово *motif* походить від лат. *moveo* – рухаю) – спонукальна причина дій і вчинків людини (те, що штовхає до дії). Основою діяльності людини є її потреби. Унаслідок усвідомлення та переживання потреб первинних (природжених) і вторинних (матеріальних і духовних) у людини виникають певні спонуки до дії. У дошкільному віці провідними мотивами є ігри, у шкільному – *навчальні мотиви*, до яких поступово приєднуються *трудові*. Особливо важливими є *моральні потреби*, що надають смисл діям і вчинкам, тобто поведінці людини [7, с. 295].

Поняття «акмеологія» як наукова дефініція ввійшла в педагогічну науку 1928 року. Її запровадив М. Рибніков, позначивши нею вікову психологію зрілості особистості. Саме поняття «акмеологія» в перекладі з давньогрецької – це найвища точка, вістря, розквіт, зрілість, найкраща пора.

Акмеологія досліджує більш творчі періоди в життєдіяльності особистості, етапи її зрілості, що супроводжуються підвищеною ефективністю її професійної діяльності, закономірності психічного розвитку в період розквіту (акме), багатoverшинність процесів сходження до професіоналізму. Предметом акмеології також є суб'єктивні чинники, що є супутніми у процесі досягнення вершин професіоналізму, творчого довголіття спеціалістів, а також закономірності навчання професіоналізму майбутніх спеціалістів. До об'єктивних факторів можемо зарахувати *талант* і *здібності* особистості, відповідальність, компетентність, а також уміння розв'язувати будь-які задачі.

Український педагогічний словник за редакцією С. Гончаренка поняття «акмеологія» формулює так: «це наука, що вивчає феноменологію, закономірності та механізми розвитку людини на різних етапах її професійної зрілості... Об'єкт акмеології – це професіоналізм педагогічної, інженерної, медичної, військової, спортивної та іншої діяльності людини, а предметом є об'єктивні та суб'єктивні чинники, що сприяють досягненню вершин професіоналізму, а також закономірності в організації навчання спеціаліста. Важливим завданням акмеології постає опрацювання методичного інструментарію, що допомагає організувати умови для оптимального досягнення людьми ступенів професіоналізму в усіх сферах діяльності, для прояву ними власних соціально значущих якостей» [7, с. 22–23].

Важливими факторами досягнення вершин професіоналізму вчителя є *задатки*, *обдарованість*, *здібності*, *талант*, умови сімейного виховання, заклади освіти (середні та вищі), саморозвиток, самовдосконалення тощо. Головним системоутворювальним фактором професіоналізму особистості, на думку А. Деркача та Н. Кузьміної, є образ шуканого результату, до досягнення якого має прагнути суб'єкт діяльності.

Одним із важливих завдань, що вивчає акмеологія, є співвідношення професіоналізму та творчості.

Інноваційну освітню діяльність вчителя можна трактувати як особистісну категорію, творчий процес і результат творчої діяльності. *Інноваційна освітня діяльність* – це новий тип організації освітнього процесу, що зорієнтований на створення готовності особистості до швидкозростаючих змін у суспільстві, до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, різних форм мислення, а також за рахунок розвитку здатності до співпраці з оточуючими [6, с. 8–9]. Це надає можливість структурувати систему поглядів на цілісне вивчення цього виду діяльності. Учителю-новатору реалізує себе в педагогічній діяльності й обов'язково долучається до творчого процесу, що актуалізується в креативному результаті. Цей результат виражається не лише в матеріальних, а потім у духовних цінностях, а й в особистісному перетворенні під час створення не лише суб'єктивно, а й об'єктивно нових продуктах/продукції. Відповідно до зазначеного можемо стверджувати,

що інноваційна діяльність учителя створює трирівневу структуру, основою якої слугують *рефлексія* – осмислення особистістю пошуково-творчої, інноваційно-перетворювальної діяльності та співтворчості. Необхідно детально зупинитися на кожному складнику цієї структури. Ці складники надають вчителю можливість підвищувати власний професійний рівень не лише під час проходження підвищення кваліфікації (раз на п'ять років), але самостійно, кожного дня, під час ознайомлення з новими технологіями (через методичну літературу) намагатися застосовувати їх у власній практичній діяльності, а також за допомогою літературних публікації або відвідування занять у колег навчального закладу, в якому він працює, чи інших (району, міста, держави) переймати досвід, адаптуючи його під себе. Співпрацюючи з колегами, обмінюючись досвідом учитель має можливість удосконалювати власні доробки.

Інноваційне устремління сприяє творчому самовираженню, що не виходить за межі повсякденного. Рефлексія є важливим аспектом у контексті педагогічної професії, але більш досконала саморегуляція виходить за межі професії, залучаючи загальнолюдські засоби, коли підключаються інтелектуальні та духовно-ціннісні культурні критерії поряд з індивідуальними й особистісними якостями спеціаліста.

Процес вираження індивідуальності вчителя в його професійній діяльності може мати різні вираження, а саме такі:

- *індивідуальну різницю* – фрагментарні або епізодичні прояви несхожості в професійній поведінці та діяльності;
- *індивідуальний стиль* – стійко збережене упродовж тривалого часу індивідуальне об'єднання засобів і завдань професійної діяльності;
- *індивідуальність* – вираження неповторності, самотності особистості вчителя в діяльності, індивідуальний професійний світогляд, тип особистості в діяльності.

На певному етапі педагогічної діяльності в учителя формується його професійна індивідуальність. Ця індивідуальність формується за результатами унікального неповторного поєднання обставин життя, під час яких людина реалізує і розвиває власні можливості та здібності.

Становлення індивідуальності означає самовизначення здібності до індивідуального саморозвитку, самовіддачі здібностей для інших. Особистість будує власну індивідуальність безпосередньо для себе, але і для інших.

Творча індивідуальність – це прояв найвищої характеристики професійної творчості. Вона охоплює:

- інтелектуально-творчу ініціативу;
- інтелектуальні здібності, широту та глибину знань;
- чутливість до протиріч;
- схильність до творчого сумніву;
- здібність випробовувати внутрішню творчу боротьбу;
- інформаційний «голод»;
- почуття новизни;
- незвичайне в проблемі, професіоналізм, жадобу пізнання.

Інноваційна діяльність вчителя не лише з уміннями впроваджувати відомі задачі, а й з наявністю мотиваційної готовності до пошуку та розв'язання задач за межами зовнішнього контролю. Це гарантує те, що вчитель, який розв'язує задачі за типовими методиками, зможе самостійно їх побачити та розв'язати, а можливо і не буде їх шукати.

Відомо, що діяльність – це специфічна людська форма активної взаємодії з оточуючим середовищем, що передбачає цілісні зміни на основі засвоєння та розвитку наявних форм і методів виховання, формулювання нових цілей і засобів її реалізації. Таким чином, діяльність є одним із видів продуктивної творчої діяльності людини.

Оскільки вчитель часто не визначає мотиви, то необхідно хоча б мати уявлення про те: «Як розвивається інноваційна діяльність? У якому напрямі розвивається інноваційна діяльність? Відповідно до яких дій вона будується? Які засоби використовуються за різних мотивацій?»

Мотиваційний компонент інноваційної діяльності можна вивчати за трьома напрямками:

- 1) з точки зору місця професійної мотивації в загальній структурі;
- 2) у контексті мотивів;

3) з точки зору ставлення вчителя до змін, тобто його потреби в педагогічних нововведеннях, творчій спрямованості професійної діяльності.

До професійної мотивації можна зарахувати: матеріальні стимули, спонукання, що пов'язано з самоствердженням, професійні мотиви та мотиви особистісної самореалізації.

Формування особистості вчителя залежить від оточуючого середовища, колективу вчителів – педагогічної спільноти. Будь-яку діяльність розглядають як явище, що передбачає наслідування. Таким чином, ми можемо вивести формулу розвитку діяльності особистості (рис. 1).

Рис. 1. Розвиток діяльності особистості

Розвиток професійної діяльності – це творчий процес, що підпорядковується загальним закономірностям прийняття творчого рішення. Прийняття рішення для розв'язання пізнавальної задачі можна описати так.

1) *Занурення в проблему, що передбачає:* а) виникнення проблеми; б) розуміння наявних факторів; в) побудова питання.

2) *Розв'язання проблеми, що охоплює:* а) розроблення гіпотези; б) розвиток рішення; в) виявлення принципів; г) вироблення суджень; д) фіксація рішення.

3) *Перевірка рішення.*

Індивідуально-творчий підхід до інноваційної діяльності вчителя передбачає визнання себе творчою індивідуальністю, визначення власних професійно-особистісних якостей.

На певному етапі професійної діяльності в учителя створюється індивідуальність, яка потребує вдосконалення та корекції. Потреба в самовдосконаленні є головним мотивом і провідною якістю вчителя-новатора. Відповідно до цього можемо побудувати модель інноваційної діяльності вчителя (рис. 2).

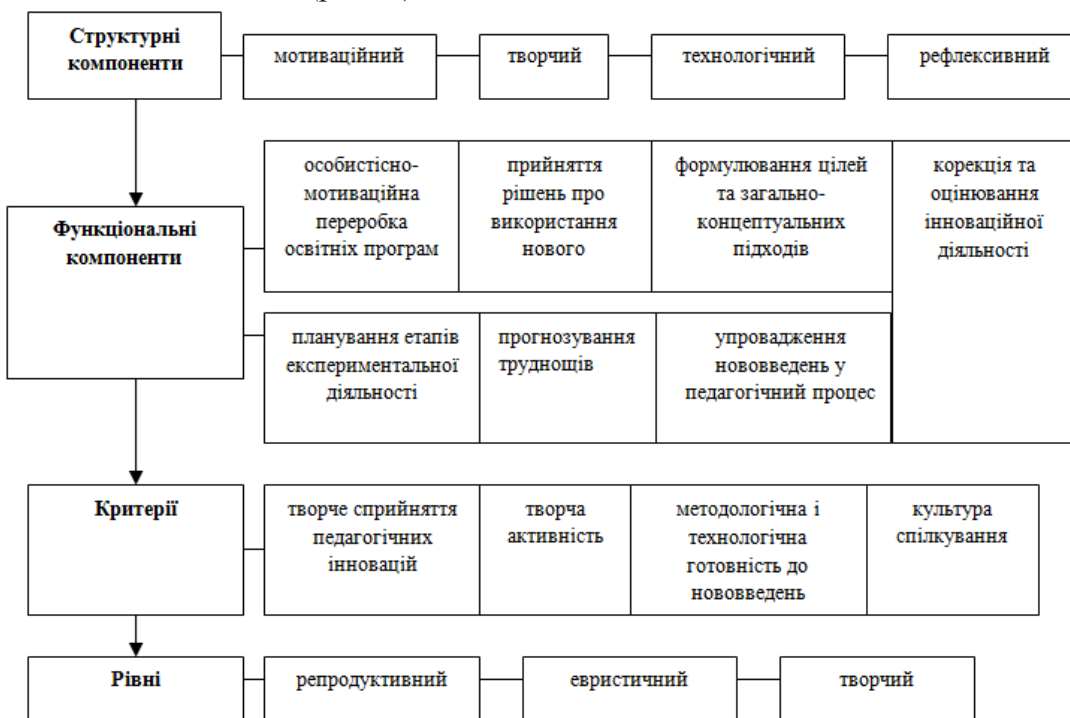

Рис. 2. Модель інноваційної діяльності вчителя

Таким чином, акмеологічний підхід є інноваційною педагогічною технологією, застосування якого педагогічним колективом буде сприяти розвитку освітньої діяльності ЗЗСО, що дасть змогу підвищувати якість знань учнів, а кожному вчителю розкрити власний творчий потенціал, бути і стати висококваліфікованим спеціалістом у професійній діяльності.

Використані літературні джерела

1. Довбищенко В. Правове забезпечення інноваційного освітнього процесу / В. Довбищенко // Директор школи. 1998. № 18 (300).
2. Експериментальні педагогічні дослідження в закладах освіти м. Києва. Інформаційний збірник / за ред. Б.М. Жебрівського, Л.М. Ващенко. Київ, 1998.
3. Лігоцький А.О. Принципи проектування новітніх освітніх систем: метод. реком. / А.О. Лігоцький Київ, 1996.
4. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Г.К. Селевко. Москва, 1998.
5. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика; инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л.С. Подымова. Москва, 1997.
6. Словник термінів з питань інноваційної діяльності / за ред. Л.І. Даниленко. Київ, 1999. С. 8.
7. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. Вид. 2-ге, доповн. і виправ. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

References

1. Dovbyshchenko, V. (1998). Pravove zabezpechennia innovatsiinoho osvitnoho protsesu [Legal Provision of Innovative Educational Process]. *Dyrektor shkoly – Director of the School*. No 18 (300).
2. Zhebriivskoho, B.M., & Vashchenko, L.M. (Ed.) (1998). *Eksperymentalni pedahohichni doslidzhennia v zakladakh osvity m. Kyieva* [Experimental pedagogical research in educational institutions of Kyiv]. Kyiv.
3. Lihotskyi, A.O. (1994). *Pryntsypy proektuvannia novitnikh osvitnikh system* [Principles of Designing the Newest Educational Systems]. Kyiv.
4. Selevko, H.K. (1998). *Sovremennye obrazovatelnye* [Modern educational technologie]. Moscow.
5. Slastenyn, V.A., & Podymova, L.S. (1997). *Pedahohyka; ynnovatsyonnaia deiatelnost* [Pedagogics; innovative activity]. Moscow.
6. Danylenko, L.I. (Ed.) (1999). *Clovnyk terminiv z pytan innovatsiinoi diialnosti* [Dictionary of Terms on Innovation]. Kyiv.
7. Honcharenko, S.U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichni entsyklopedychnyi slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]. Rivne.

Fedorova N. Acmeolistic Approach – the Way to Improve the Quality of the Professional Activities of the Teacher.

Summary.

The author draws the reader's attention to the development of his creativity through the use of innovative technologies, namely, using an acmeological approach in practical activities, which means that he (the teacher) is at the top of his professional pedagogical activity and wants to pass this experience to others, as well as use innovative the achievements of the colleagues. In the age of rapidly changing information technologies, the teacher has no right to be on the side of change, therefore self-education is the caution not to be left on the sidelines of life activity.

The reform of education in Ukraine led to the emergence of a need for restructuring the secondary education system in particular. In view of this, the activities of secondary education institutions need to be modernized, and teachers require even higher professionalism and competence, methodological training, as well as continuous and continuous improvement of professional skills. Secondary education has come to that level of functioning and development, when only the use of accumulated experience of the past does not allow to solve problems for the future, and for this purpose it is necessary to form new teachers of analytical competencies for each teacher.

Acmeology explores more creative periods in the life of the individual, the stages of her maturity, accompanied by increased efficiency of her professional activities, patterns of mental development during the period of prosperity. The subject of acmeology is also the subjective factors that are related in the process of achieving the peaks of professionalism, the creative longevity of specialists, as well as the regularities of training the professionalism of future specialists.

Key words: *acmeology; campaign; innovation; creativity; need.*

Федорова Н.Ф. Акмеолигический поход – путь к повышению качества профессиональной деятельности учителя.

Аннотация.

Автор обращает внимание читателя на развитие его творчества через использование инновационных технологий, а именно – используя в практической деятельности акмеологический поход, который обозначает, что он (учитель) находится на вершине своей профессиональной педагогической деятельности и желает передать этот опыт другим, а также использовать инновационные наработки коллег. В век быстроизменяющихся информационных технологий учитель не имеет права быть в стороне изменений, поэтому самообразование является тем предостережением, чтобы не оказаться на обочине жизнедеятельности.

Ключевые слова: *акмеология; подход; инновации; творчество; потребность.*

Стаття надійшла до редколегії 29 січня 2019 року